

Asia Tekijänoikeuslain 21 § soveltaminen

Hakija I

Annettu 20.10.2015

Tiivistelmä

Kaikki internetissä oleva tekijänoikeuslain suojaama aineisto ei ole julkaistua tekijänoikeuslain 21 § 1 momentin tarkoittamassa mielessä eikä kaikkea internetissä saatavilla olevaa, liikkuvaa kuvaa sisältävää materiaalia ole pidettävä tekijänoikeuslain 21 § 3 momentin mukaisena elokuvateoksena.

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. I (hakija) on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tekijänoikeuslain 21 § tulkinnasta. Hakija on vuodesta 2010 lähtien järjestänyt opettajille suunnattua tekijänoikeuskoulutusta. Internetin merkitys opetustoiminnassa kasvaa koko ajan. Tekijänoikeuslain 21 § muodostaa opetuksen kannalta keskeisen rajoituksen tekijänoikeuteen. Se mahdollistaa julkaistujen teosten esittämisen opetuksen yhteydessä. Säännös ei 3 momenttinsa mukaisesti koske näytelmä- ja elokuvateosta. Elokuvaa ei ole tekijänoikeuslaissa tai sen esitöissä tarkemmin määritelty. Koska tekijänoikeuslain 21 § 1 momentin rajoitussäännös edellyttää, että opetuksen yhteydessä esitettävät teokset ovat julkaistuja, on kysymyksellä internetin käytön kannalta ratkaiseva merkitys.
2. Elokuvia koskeva edellä mainitun rajoituksen poikkeus, jonka mukaan esittämistä yksinoikeutena koskeva rajoitus ei koske elokuvateoksia, on pysynyt muuttumattomana tekijänoikeuslain säätämisestä vuodesta 1961 asti, vaikka teknologian kehitys on ollut yli viiden vuosikymmenen aikana huimaava. Tekijänoikeusneuvoston lausunto selventäisi internetin sisältämän aineiston esittämistä opetuksen yhteydessä.
3. Hakija kysyy ensiksi, onko internetissä oleva aineisto julkaistua tekijänoikeuslain 21 § tarkoittamalla tavalla? Toiseksi, onko tekijänoikeuslain 21 § 3 momenttia sovellettava kaikkeen internetissä olevaan aineistoon, joka muodostuu liikkuvasta kuvasta?

VASTINE

4. Tekijänoikeusneuvosto on varannut T:lle (jäljempänä vastineenantaja) mahdollisuuden antaa asiassa vastine. Sen mukaan kaikenlainen tekijänoikeuslain 21 § 3 momentissa tarkoitettu elokuvan julkinen esittäminen on oikeudenhaltijan yksinomaisessa määräysvallassa, ja lupa siihen hankitaan elokuvan tuotantoyhtiöltä. Elokuva terminä pitää sisällään myös huomattavasti laajemman määrän audiovisuaalisia teoksia kuin pelkästään näytelmälliset elokuvat, kuten esimerkiksi lyhytelokuvat, dokumenttielokuvat, tv-draamat ja -sarjat, dokumenttisarjat, animaatiot, internet-elokuvat ja -sarjat, mainoselokuvat ja trailerit.
5. Vakiintuneessa käytännössä elokuvaksi on katsottu myös lähettäjäyrittäjälle tuotettu audiovisuaalinen aineisto sen tyyppistä riippumatta. Sama av-teos saattaa ensin tulla julkaistuksi yhtäällä ja myöhemmin julkistetuksi toisaalla, ja kaikki oikeudet eivät julkistamisen myötä välttämättä siirry lähettäjäyrittäjälle, vaan tietyt oikeudet voivat säilyä tuotantoyhtiöllä ja/tai ensimmäisellä julkaisukanavalla, mikä tulee ottaa huomioon julkaisua pohdittaessa. Lakitekstin sana elokuva kuvastanee eri aikakausina erilaisin teknisin keinoin tallennettua ja välitettyä elokuvaa, liikkuvaa kuvaa, joka teoksena ylittää teoskynnyksen ja joka on riippumaton teoksen pituudesta ja levitystavasta. Yhtenä tekijänä ratkaisuihin on otettava huomioon tekijän tarve saada suojaa teokselleen myös erilaisissa internet-pohjaisissa palveluissa tai myös pilvipalveluissa.
6. Internetissä olevan aineiston julkistamisen tai julkaisemisen tulkinta ei voine yksistään olla ratkaisu internetissä olevan erilaisen aineiston käytettävyyttä arvioitaessa. Palveluntarjoajan ja sivuston ylläpitäjän asettamat käyttöehdot ja vastuukysymykset sisällön luovallisuudesta saattavat myös jatkossa olla yhä seikkoja jotka tulevat otettavaksi huomioon.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

7. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.
8. Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan. Pykälä sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Suojaa saavat esimerkiksi kaunokirjalliset sekä selittävät kirjalliset ja suulliset esitykset, sävellysteokset, nyt kyseessä

olevat elokuvateokset sekä valokuvateokset ja muut kuvataiteen teokset. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

9. Tekijänoikeuslain 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, laissa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna. Tekijänoikeuslain 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään sen valmistamista kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi sekä millä keinolla ja missä muodossa tahansa. Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun:
  1. se välitetään yleisölle johtimitse tai johtimitta, mihin sisältyy myös teoksen välittäminen siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teos saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana;
  2. se esitetään julkisesti esitystapahtumassa läsnä olevalle yleisölle;
  3. sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen; taikka
  4. sitä näytetään julkisesti teknistä apuvälinettä käyttämättä.
 Julkisenä esittämisenä ja yleisölle välittämisenä pidetään myös esittämistä ja välittämistä ansiotoiminnassa suurehkolle suljetulle piirille.

10. Tekijänoikeuslain 8 § puolestaan määrittelee julkistamisen ja julkaisemisen nykyisellään seuraavasti: Teos katsotaan julkistetuksi, kun se luvallisesti on saatettu yleisön saataviin. Julkaistuksi teos katsotaan, kun sen kappaleita tekijän suostumuksella on saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen.

11. Nyt kysymyksessä olevien elokuvien osalta säädetään lisäksi tekijänoikeuslain 21 §:ssä: Teoksen, joka on julkaistu, saa esittää julkisesti jumalanpalveluksen ja opetuksen yhteydessä. Julkaistun teoksen saa myös esittää julkisesti tilaisuudessa, jossa teosten esittäminen ei ole pääasia ja johon pääsy on maksuton sekä jota muutoinkaan ei järjestetä ansiotarkoituksessa. Poikkeus ei kuitenkaan koske näytelmä- eikä elokuvateosta. Elokuvateoksen julkisesta esittämisestä tutkimuksen ja korkeakoulutasoisen elokuvaopetuksen yhteydessä säädetään 16 c §:ssä.

Internetissä olevan aineiston julkaisemisen tekijänoikeudellinen arviointi

12. **Ensimmäisen kysymyksen** osalta merkitystä on sillä, että tekijänoikeuslain 21 §:n nimenomaisen sanamuodon mukaan vain julkaistun teoksen saa esittää opetuksen yhteydessä ilman tekijän suostumusta.
13. Tekijänoikeusneuvosto totesi lausunnossaan 2008:7 että teos katsotaan julkaistuksi, kun sen kappaleita tekijän suostumuksella on saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen. TN katsoi kyseisessä tapauksessa, että Lapin maakuntamuseon kotisivuilla ollutta tekstiä ei ollut julkaistu. Sitä vastoin kyseinen teos oli saatettu yleisön saataviin. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa mainitun kannan mukaan teos katsotaan internetiin laittamisen seurauksena julkistetuksi. Tekijänoikeuslain mukaan julkistaminen ei kuitenkaan oikeuta 21 §:n mukaisesti esittämään teosta julkisesti opetuksen yhteydessä vaan se edellyttää julkaisemista.
14. Suomalaisessa keskustelussa ja alan kirjallisuudessa on esitetty perusteltuja kannanottoja sekä puolesta että vastaan sen suhteen, tulisiko vallitsevasta säädännäisestä oikeustilasta ja -tulkinnasta poiketen sähköisessä tietoverkossa kuten internetissä tapahtunut tekijän suostumuksin tapahtunut teoksen saataville saattaminen yleisölle katsoa julkaisuksi.
15. Tietoverkkoon saatetun materiaalin suhteen on edelleen selkeitä eroja esimerkiksi sen tallennettavuuden ja tulostettavuuden kannalta. Nämä erot heijastelevat rajanvetoa perinteisen julkistamisen ja julkaisemisen välillä, mutta rajanveto kahden välillä on muuttunut nykyään tietoverkoissa kuten internetissä useissa tapauksissa hyvin vaikeaksi.
16. Vertailu Ruotsiin osoittaa siellä perinteisesti olennaisilta osin Suomen tekijänoikeuslainsäädännön kanssa samoin rakentuneen tekijänoikeuslainsäädännön kohdanneen täsmälleen saman ongelman. Asia ratkaistiin muuttamalla sikäläistä tekijänoikeuslakia siten että vastaava opetustoimintaa ja jumalanpalveluksia koskeva poikkeus edellyttää teoksen julkistamista julkaisemisen asemesta. Syyksi mainittiin nimenomaisesti vaikeus ratkaista se, milloin teos katsottiin internetissä julkaistuksi. Aiempi lainsäädäntö edellytti Suomen tavoin julkaisua ja aiheutti laajamittaisesti kaikille asianosaisille epätietoisuutta miten säännöstä oli tulkittava (Henry Olsson, Copyright, Mölnlycke 2009, s. 176-177).
17. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että oikeustilaa voidaan muuttaa ainoastaan lainmuutoksella. Julkaisemisen ja julkistamisen välinen ero on merkittävä jo usean tekijänoikeuslain 2 luvun rajoitussäännöksen soveltamisen kannalta eikä tekijänoikeusneuvoston lausunnon puitteissa ole mahdollista ottaa huomioon kaikkia mahdollisia

vaikutuksia, jotka seuraisivat julkaisemiskriteerin uudesta tulkin-
nasta.

Elokuvateokset tekijänoikeuden kannalta

18. **Toisen kysymyksen** osalta Bernin sopimuksen 2 artiklan mukaan tekijänoikeussuojaa saavat kirjalliset ja taiteelliset teokset. Tämä ilmaisu käsittää muun muassa elokuvateokset, joihin rinnastetaan elokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset. Bernin sopimuksen selitysteoksen mukaan "elokuvaamiseen verrattavalla tavalla" ei viittaa niinkään teoksen valmistusmenetelmään, vaan lopputuloksena olevan teoksen muotoon, joka on analoginen elokuvan kanssa. Elokuvana suojaa saavan teoksen valmistusmenetelmän ei siten tarvitse olla elokuvaamisen kanssa analoginen. (Guide to the Bern Convention, WIPO 1978, s. 15). Selitysteoksesta ilmenee, että elokuvan käsite on ymmärrettävä varsin laajasti. Se kattaa kaikki elokuvateokset ja elokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset riippumatta niiden tyypistä, pituudesta, valmistusmenetelmästä, käytetystä teknisestä prosessista, tarkoituksesta taikka tekijästä. (Guide to the Bern Convention, WIPO 1978, s. 15 - 16) Selitysteoksen v. 2003 uudistetussa laitoksessa todetaan, että elokuvateoksista puhutaan uudemmissa kansainvälisissä ja kansallisissa normeissa ja oikeuskirjallisuudessa "audiovisuaalisina teoksina". Tämä ilmaisu ei kaikissa tapauksissa ole kuitenkaan täysin tarkka, sillä yksinomaan visuaalisten teosten - ilman audio- eli äänielementtejä - katsotaan myös kuuluvan tähän kategoriaan.
19. Elokuvateoksen käsitettä on pohdittu myös tekijänoikeuslain esitöissä. Tekijänoikeuskomitea totesi V osamietinnössään, että tekijänoikeudellisessa mielessä elokuvateoksena pidetään liikkuvista kuvista tai liikkuvista kuvista ja äänestä muodostuvia teoksia sekä muita elokuvaamiseen rinnastettavalla tavalla ilmaistuja teoksia, jotka ylittävät tekijänoikeudellisen teoskynnyksen. Tämä määritelmä kattaa perinteisten filmille tallennettujen elokuvien lisäksi muun muassa televisiossa lähetetyt teokset, videotallenteille tallennetut teokset ja muut elokuvallisin keinoin valmistetut teokset. Tekijänoikeuskomitea ei mietinnössään täsmentänyt sitä, mitä elokuvallisin keinoin valmistetuilla teoksilla tarkoitetaan. (Komiteanmietintö 1990:31: Äänitteiden ja audiovisuaalisten teosten kopiointi ja levitys, s. 31)
20. Tekijänoikeuskomitean VI osamietinnössä todettiin edellisen lisäksi elokuvateoksista seuraavaa: "Välttämätöntä ei ole, että elokuvateoksen kuvat olisivat figuratiivisia tai että ne muodostaisivat peräkkäin esitettynä toisiinsa yhteydessä olevan kuvajakson. Koska useimmat videotaiteen teokset koostuvat liikkuvista kuvista, kuuluvat ne pääsääntöisesti elokuvateosten joukkoon. Rajatapauksissa videoteosten

kuuluminen johonkin kategoriaan on ratkaistava tapaus kerrallaan." (Komiteanmietintö 1991:33: Kuvataide ja tekijänoikeus, s. 55).

21. EY:n vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla annetussa direktiivissä 2006/115 tarkoitetaan "elokuvan" käsitteellä äänellä varustettua tai äänetöntä elokuvateosta taikka audiovisuaalista teosta tai liikkuvaa kuvaa (direktiivin 2 artiklan 1. kohta).
22. Elokuvan on tekijänoikeuslain nojalla suojaa saadakseen oltava tekijänsä luovan ilmaisun omaperäinen tulos. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tekijänoikeuden suojaaman elokuvateoksen käsite kattaa nykyään suurimman osan elokuvallisin menetelmin valmistetuista tallenteista, joiden ilmiäisy on edes jossain määrin omaperäinen. Kirjallisuudessa Salokannel on katsonut, että "[...] ehdottoman selviä kriteereitä on mahdotonta asettaa ja kunkin teoksen sisältämä luova panos on tutkittava tapauskohtaisesti". Tämän lisäksi hän on todennut, että "[a]iheen omintakeinen käsittely ja sisällön nivoutuminen yhtenäisen juonen ympärille riittää yleensä tekemään elokuvasta tekijänoikeudellisesti suojatun teoksen." (Marjut Salokannel, Häviävät elokuvan tekijät, Helsinki 1990, s. 21). Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että elokuvateoksesta ei voida puhua silloin, kun elokuva syntyy automaattisesti kameran kuvatessa esimerkiksi kaikki pankkissa käyvät asiakkaat. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 64)
23. Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt elokuvateosten suojaa muun muassa lausunnoissaan 1995:9, 1998:6, 2001:15 ja 2002:16. Lausunnossa 1995:9 oli kyse videotallenteesta, joka koostui erääseen kongressiin osallistuneiden henkilöiden puheiden taltioinneista ja luennoitsijoiden luentojen välisistä osuuksista, joissa oli otoksia esimerkiksi maisemista, vanhoista arkistofilmeistä ja valokuvista. Videoon sisältyi myös runsaasti musiikkia. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kyseinen videotallenne oli elokuvateos. Myös lausunnossa 1998:6 oli kyse videotallenteiden tekijänoikeussuojasta. Tallenteet sisälsivät esimerkiksi jäänmurtajien historiaa käsittelevän dokumenttiohjelman, konserttitaltiointeja ja kanteleensoiton oppitunnin. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kaikkia lausuntopyynnössä tarkoitettuja videotallenteita voitiin kokonaisuutena arvioiden pitää elokuvateoksina. Lausunnossa 2001:15 käsiteltiin yksittäistapaukseen puuttumatta elokuvateoksen käsitettä laajemmin. Lausunnoissa TN 2015:7 ja 8 liikkuvaa kuvaa sisältävien tietokonepelien lainaaminen ilman tekijänoikeuden haltijan lupaa oli sallittu koska pelejä ei ollut kokonaisuutena katsottava elokuvateoksiksi.
24. Elokuvan käsitettä on myös pohdittu arvioitaessa multimediateoksien ja tietokonepelien lainausoikeuden raukeamista tekijänoikeus-

lain 19 § 3 momentin nojalla. Tekijänoikeuslain esitöiden (HE 287/1994) mukaan 19 § 3 momentin säännöstä elokuvan lainausoikeuden raukeamattomuudesta ei ole tarkoitettu sovellettavaksi sellaisten tuotteiden lainaamiseen, jotka muun aineiston ohella sisältävät ainoastaan katkelmia elokuvateoksista. Tällaisen tuotteen lainaaminen on siten esitöiden mukaan mahdollista ilman elokuvan oikeudenhaltijoiden lupaa. Lain esitöissä mainitaan esimerkkinä multimediateos, johon sisältyy katkelmia elokuvateoksista. Sama koskee tietokonepelejä, joihin sisältyy liikkuvaa kuvaa ja ääntä myös kerronnanomaisessa muodossa ja joita pelataan nykyään yleisesti myös internetissä.

Johtopäätökset internetiin laitetun liikkuvan kuvan suhteen

25. Yllä lausutun valossa voidaan todeta, ettei kaikkea internetiin ladata materiaalia, johon sisältyy liikkuvaa kuvaa ja joka yltää teostasoon, ole välttämättä pidettävä elokuvateoksena. Kukin tapaus jää yksittäistapauksellisesti harkittavaksi. Harkinnassa on otettava huomioon muun muassa eri elementit kuten teksti, liikkuva tai/liikkumaton kuva, äänielementit sekä näiden elementtien keskinäinen suhde kokonaisuuteen nähden.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa, johon ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Pirjo Kontkanen, Ilmo Laevuo, Ahti Vänntinen, Maria Reh binder, Satu Kangas, Tuula Hämäläinen, Riikka Tähtivuori, Jussi Mäkinen, Mari Lampenius, Pekka Sipilä, Sanna Nikula, Marja Heikkilä-Kauppinen, Jenni Kähkönen ja Valteri Niiranen.